

Metropole

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

CUPRINS

<i>Călătoria ca reprezentare ideologică</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	14
<i>Referințe critice</i>	16
METROPOLE	
Itinerariu	35
<i>Berlin (1926)</i>	
Arde Bacăul!	38
Aventuri vamale	40
Limitele celebrității	43
Călătoria prin război civil	45
Pe-aici a trecut războiul	51
Cel dintâi german	52
Aspecte berlineze	54
Este, dar s-a isprăvit!	55
Relații româno-germane	58
Picanterea germană	60
Rundfahrt	63
Sanssouci	67
Alt-Berlin	68
Neu-Berlin	71
Perspective revoluționare	74
Hindenburg	76
Adio, Berlin!	79
Să trăiești, șefule!	80
<i>Roma (1927)</i>	
Un popor de clasa III	82

Hamalul din Subotița	84
Cămașa neagră	86
Două latinități	87
Umbrele nopților romane	91
<i>Giovinezza, Giovinezza!</i>	93
Tainele diplomației române	96
Five-o'clock în Capitoliu	99
Ruinele sacre	104
Cele șapte biserici	108
Roma care petrece	112
Dolce farniente?	114
Viața nouă	116
Ducele	119
Cetatea eternă	123
Revoluție și revoluție	125
Problema viitorului	127
Raita la Veneția	130
De la Bacău la loterie	131
<i>Paris (1927)</i>	
Un vagon de români	133
Comerțul pitorescului	137
Țara străinilor	139
Cei dintâi francezi	140
Paris!	143
Original și caricatură	146
Cultul copiilor	148
„Ça, c'est Paris!	150
Cetatea cărții	152
Soldatul necunoscut	155
Cosmopolis	157
„Revoluția română“	159
Prințul Carol la Legația Română	161
Democrația internațională	165
Poincaré	168
Parlamentarism, dictatură sau altceva?	170
Lucirea gilotinei	172
Mormântul lui Balzac	175
Unde este inima pământului?	177
Răzbunarea Venerei	178
„Scumpa noastră Românie“	181

ITINERARIU

În orice călătorie, mai important decât toate priveliștile, peisajele și minunile naturii, rămâne omul. Natura în sine nu e nici frumoasă, nici urâtă, nici măcar interesantă. Numai sufletul omului îi împrumută viață. Marea, șesul, dealurile, munții sunt deopotrivă de admirabili și de indiferenți. Cultul naturii e o născocire orășenească, destul de recentă. Cei vechi se mulțumeau să divinizeze natura în ceea ce li se părea respectabil sau util. Chiar azi ade-văratul fiu al naturii, țăranul, numai în fața pământului de cultură se închină. În vreme ce excursioniștii târgoveți se extaziază înaintea unor stânci pleșuve, vizitiul de la țară oftează melancolic: „Ce folos, dacă nici iarba nu crește pe ele!“

Când avem manuale de călătorie, făcute cu minuțiozitate științifică, și când cinematograful, reproducerile tipografice pun la dispoziția oricui tot ce e vrednic de-a fi văzut pe cuprinsul civilizat al globului, călătorul cu impresii nu mai poate fi ispitit să descrie pentru alții minunile văzute prin țări străine. De aceea amatorii de exotisme trebuie să umble pe drumuri pe care Baedeker încă nu le-a sistematizat: Sumatra, Congo, Polul Nord...

Exotismul e o cucerire a romantismului, cel puțin ca element literar și în forma subțilă care s-a înfățișat până ieri. Din trebuința de-a cocheta cu necunoscutul, romanticii au alungat prezentul și au căutat să descopere lumi noi în timp și în spațiu. Războiul, împreună cu atâtea alte vestigii ale trecutului, a sfărâmat și exotismul romantic. A creat în loc alt exotism, diametral opus celui

vechi din care n-a păstrat decât setea după necunoscut. Noul exotism ridică tocmai pe omul de azi în vârtoarea curiozității, viața omului, suferința, bucuria, năzuințele, în sfârșit sufletul lui. Pretutindeni arde râvna de-a cunoaște pe vecinul apropiat sau depărtat, barbar sau ultra civilizat. Pe ruinele materiale și morale ale celei mai formidabile zdruncinări, omul caută să-și găsească un nou echilibru sufletesc, să așeze temelii unei noi lumi.

Acest nou exotism a stârnit o avalanșă de însemnări ale tuturor călătorilor prin țări străine. Dar însemnările călătorilor de azi nu se prea aseamănă cu ale celor de odinioară. Firește, cele într-adevăr de azi. Frumusețile naturii nu mai interesează decât strict în măsura în care ar putea explica taina omului. Se înregistrează cu predilecție lucrurile ce nu se pot cunoaște nici citind ziarele, nici din fotografii, nici prin radiofonie și nici din statistici ori alte cărți savante, adică lucrurile mărunte, momentele fugitive mai mult sau mai puțin caracteristice pentru felul de a gândi și a simți al oamenilor și în care se manifestă mai plastic sufletul oricărui popor.

Pentru acest exotism nou toate țările oferă material din belșug, căci războiul pe toate le-a exotizat. Între sufletul omului dinainte de război și cel de acum e o prăpastie cu prea puține punți de legătură. Războiul nu numai a prăbușit multisekulare așezăminte, nu a mutat doar granițele între țări și neamuri, ci mai cu seamă a pus graniță între două lumi. N-a izbucnit revoluția mondială cea mult scontată, îndemnată și încercată de revoluționarii profesioniști, revoluția care să continue opera de ruină și de sânge a războiului până la nimicirea civilizației, dar în schimb o revoluție mare s-a produs în sufletele oamenilor. Acolo s-au sfărâmat toți idoli lumii de ieri și dintre dărâmăturile lor caută să răsară îndreptarul vieții de mâine. Sufletul rămas fără o călăuză sigură se zbuciumă pretutindeni să-și lămurească noi drumuri spre ținte noi.

Popoarele mari cu mare trecut cultural caută în realitate forme noi de exprimare a specificului lor demult cristalizat, pe când noi trebuie încă să găsim înseși formele de expresie ale bogăției sufletului nostru. Căci noi, pe care aproape două mii de ani soarta

ne-a osândit să trăim mai mult pe sub pământ ca să ne putem păstra cel puțin ființa etnică, a căror istorie e o neîntreruptă luptă cu neamuri hrăpărețe ce nici azi n-au conținut să ne amenințe temeliile vieții, care abia de un secol am putut lua contact cu civilizația și abia de un deceniu ne silim a avea să ne închegăm o cultură specific românească – noi suntem mult mai atinși de revoluția morală decât alții. De aceea, frământările noastre întru găsirea formei de viață sunt mai vii și mai zgomotoase. Noi avem paradoxala înfățișare de neam vechi cu sufletul adolescent. Înaintea noastră sunt deschise toate posibilitățile de devenire: încotro să mergem?

Stăm cu ochii mereu țințiți spre Apus, spre civilizația cea cristalizată în tipare pe care le râvnim și chiar le imităm cu frenezie. Și cu cât izbutim să ne însușim, măcar superficial, mai multe „rezultate“ ale altora, cu atât ne simțim mai îndreptățiți a privi cu milă, dacă nu și cu dispreț, toate străduințele noastre de acasă.

Călătorul român vede în general în culori trandafirii tot ce e străin și în negru tot ce are aparență românească. Și, făcând așa, se crede foarte occidental și foarte civilizat. Ceea ce însă nu l-a împiedecat, toată vremea cât a umblat printre minunățiile civilizației străine, să ofteze adânc după naționalii mititei.

Excesivul nostru autocriticism în toate domeniile e cel mai inofensiv verbalism. De aceea nici nu e luat în serios de nimeni, nici măcar de criticii respectivi.

Totuși, călătoria, chiar fără voința călătorului, devine o explorare. La Berlin, la Roma, la Paris duci cu tine toată țara ta cuprinsă în sufletul tău. În vălmășagul unei metropole, în mijlocul necunoscutului și al noutății ți se lărgeste perspectiva spre tine însuși. Însemnările acestea n-au fost scrise cu gândul să înlocuiască manualele de călătorie, nici să stârneasă pasiunea călătoriei, nici să descopere lucruri necunoscute în cele trei capitale europene. Sunt simple aspecte care, împreună și cu multă bunăvoință, ar putea rezuma, prin întâmplări mărunte, zvârcolirile mari ale sufletului omenesc într-un anume moment și numai pentru acel moment.

BERLIN

1926

ARDE BACĂUL!

Gara de Nord. Căutăm compartimentul cel mai bun, în vagonul cel mai bun, ca toată lumea. Alergăm de ici-colo, de-a lungul trenului, de mai multe ori, urmați de hamalii împovărați cu geamantanele noastre, în murdăria, gălăgia și îmbulzeala ce caracterizează cea mai falnică gară românească. În vălmășeală aud totuși de câteva ori, cu diferite intonații.

– Arde Bacăul! ... Da, da, arde... Bacăul arde...

Nervozitatea noastră și a tuturor se sfârșește cu bine. Toată lumea găsește ce a dorit, sau aproximativ, iar noi, în loc de un compartiment, nimerim un vagon întreg aproape gol. Ne și instalăm comod, ca pentru o cale lungă, și ne rămâne timp destul să privim furnicarul de oameni încă agitați pe peron.

Tovarășul meu de călătorie însă e tot atât de taciturn pe cât e de mare scriitor. După o respectabilă partidă de tăcere în comun, ca să putem tăcea mai în tihnă, îmi iau o carte și trec în compartimentul liber de-alături. Aici, împotriva voinței mele, trebuie să ascult o convorbire ce se deapănă chiar sub fereastra mea între doi domni. E vorba, firește, tot despre Bacăul care arde.

– Mare nenorocire! explică unul, plângător, cu grea durere în toată înfățișarea. Se zice că de azi dimineață arde întruna, tot orașul... Au venit pompierii de la Roman, de la Focșani, chiar de la Iași – degeaba, n-au putut stăpâni furia flăcărilor. S-au cerut ajutoare și de la București, dar guvernul nu se mișcă, parcă cine știe ce lucru mare ar fi un tren special cu pompieri ca să înceteze catastrofa!

– Și unde a izbucnit focul? întrerupe celălalt, cu compătimirea de rigoare în glas, dar altfel indiferent.

– Se zice că în cartierul de nord și focul a distrus îndată tocmai cartierul comercial...

Din fereastra de-alături un cap roșcovan, grăsuliu, cu mustați mari sure, se amestecă jovial în vorba celor doi:

– Lasă, domnule, nu te prăpădi cu firea! Nu-i nici o pagubă! Cel puțin așa se vor mai stârpi ploșnițele din Bacău, că ploșnițe multe și urâte ca în Bacău nu se poate să se mai afle în toată lumea.

Cel plângător aruncă o privire disprețuitoare capului din fereastră și, trăgând pe interlocutorul său mai departe, observă cu indignare reținută:

– Dacă și în asemenea momente sinistre se mai poate glumi...

Domnul din geam, vesel și netulburat, se adresează acum către mine:

– Dumnealui se supără, cu toate astea eu n-am spus decât adevărul adevărat! Toată omenirea știe doar că Bacăul e ploșnițarul Moldovei. Și-apoi eu vorbesc din experiență, că ce-am pățit eu la un hotel din Bacău vara trecută, de n-am putut închide ochii toată noaptea, n-aș dori nici domnului cela supărăcios care jelește nu nenorocirea în sine, ci nenorocirea consângenilor săi, că aș fi în stare să pun rămășag că și dumnealui are rude în Ierusalimul cartierului comercial unde...

Am curmat elocința necunoscutului meu vecin de fereastră retrăgându-mi capul din pervaz. Explicațiile, ca și observația lui, mi se păreau deplasate. E o trăsătură curioasă a noastră să nu luăm nimica în serios, să facem spirite chiar în fața dezastrului ce se abate

asupra unui oraș românesc. Poate însă că aceasta s-ar justifica prin trecutul nostru prea vitreg. (Eu nu sunt în stare să pronunț verdicte definitive; de-aceea, și acuma, caut scuze jovialității vecinului.) Neconținutele nenorociri ce le-am îndurat ne-au făcut neîncrezători chiar în fața durerii. Dacă n-am fi dobândit puțința de-a ne consola cu o glumă, bună-rea, cum am fi supraviețuit loviturilor ce s-au năpustit peste noi în două mii de ani? Numai poporul care s-a înfrățit adânc cu suferința ajunge a face haz de necaz.

Mă întorc la colegul meu să-i povestesc ce-am aflat despre Bacău. A ascultat calm și la urmă a observat:

– Va să zică mahalaua evreiască.

Fiindcă nici cu prețul unui oraș în flăcări convorbirea noastră nu se aprindea, am trecut iarăși în compartimentul cel gol, hotărât să rămân acolo până la Bacău, să văd cu ochii spectacolul dezastrelui. Dar până la Bacău sunt multe ceasuri de drum și noaptea e aproape. Am răgaz să meditez în voie. Firește asupra călătoriei mai cu seamă.

Mergem la Berlin, la un congres internațional al scriitorilor. Din pricini multe, plecarea noastră s-a hotărât în ultimul moment. Până să se împlinescă toate formalitățile cerute, a sosit ziua în care la Berlin începe congresul și în care noi de-abia pornim din București. Și ziua aceasta mai e și sâmbătă, adică zi nefastă pentru a începe orice întreprindere! Ca să apucăm măcar ultima zi a congresului, a trebuit să luăm drumul cel mai scurt, care trece prin Polonia – și în Polonia tocmai acuma e război civil! Autoritățile noastre de la căile ferate nu știu dacă trenurile circulă normal în Polonia. Și, ca un suprem memento, chiar în calea noastră, chiar în ziua plecării noastre, arde Bacăul!

AVENTURI VAMALE

Camaradul meu de drum urmează o dietă și îndeosebi nu mănâncă seara. M-am așezat singur la o mescioară, în vagonul-restaurant, frământând în minte mereu focul de la Bacău, revoluția din

Polonia, congresul de la Berlin. În așteptarea prânzului însă mă uitam mereu pe geam, în întunecul ce se coborâse de mult, să descopăr cu un minut mai devreme semnele incendiului care mistuie sărmanul oraș moldovean.

Astfel, nici n-am băgat de seamă când la masa mea a mai venit cineva: figură colțuroasă de meseriaș, mustăți brumate ca și părul, privirea nepăsătoare, îmbrăcat curat cu haine gata. Eram în toane romantice și râvneam singurătatea; de aceea nu m-a prea bucurat nepoftitul tovarăș de masă.

Totuși, de voie, de nevoie, ne-am prins la vorbă. Mi-a spus că e român macedonean, de pe lângă Salonic. Se numește Alexandru Pupa și e cetățean american.

A emigrat de vreo douăzeci de ani, a făcut războiul ca soldat american în Franța, dar n-a ajuns până pe front. E meseriaș în New-York și câștigă foarte bine. Însurat tot cu o româncă, are copii care urmează în școală engleză. Vine pentru a cincea oară în România unde are niște rude în București și la Focșani. N-a trăit în țară, vorbește însă curat românește cu accent macedonean. Acuma se duce acasă, la New-York, după ce iar a petrecut aici vreo două luni – vacanța lui.

Bine, dar de ce merge prin Polonia, prin revoluție, când i-ar fi venit mai drept prin Ungaria? Zâmbește melancolic:

– Toate pe lume au rost. Și asta are rost.

Aflu apoi că a făcut legământ să nu mai umble cât va trăi prin Curtici. Preferă să ocolească pe la Constantinopol, chiar prin Rusia bolșevică, numai pe la Curtici, vamă română, să nu treacă!

Când a venit întâia oară în România, a intrat prin Halmei. La plecare și-a zis că e mai scurt drumul peste Budapesta și Viena și deci a pornit spre Ungaria. Până la frontieră a mers destul de bine. La Curtici, în timpul reviziei vamale, a apărut în compartiment un funcționar întrebând pe călători ce bani au asupra lor. Oamenii au declarat ce au crezut de cuviință; el însă a declarat cinstit că are trei sute de dolari, cât avea într-adevăr.

– Hârtia! făcu scurt funcționarul.

– Eu, mă rog, n-am hârtie; am numai bani!

– Domnule, să fii cuviincios! se supără funcționarul, crezând probabil că-l ia peste picior. Te poftesc să-mi prezinți imediat autorizația de ieșire din țară cu valută străină!

Îi răspunse liniștit că n-a știut despre vreo autorizație, că e cetățean american și, la consulatul american, i s-a spus că n-are nevoie de nimica, fiindcă el n-a venit aici să ia bani, ci să lase, că a intrat cu o mie de dolari și iese cu trei sute...

Funcționarul l-a ascultat câțva timp, apoi l-a întrerupt nervos:

– Atunci dă banii înapoi!

– Ba eu nu dau banii din mână – a zis dânsul – că dacă ți-i dau d-tale nu pot ajunge acasă în America!

Dintr-una într-alta funcționarul a ajuns să-l înjure.

– Domnule, te rog să nu mă sudui pe mine, că eu sunt om de treabă și n-am făcut nici un rău!

Înfuriat, funcționarul chemă un jandarm:

– Dă-l jos pe acest individ la poliția vămii!

Jandarmul l-a luat de spate și l-a băgat în cancelarie. Acolo funcționarul iar i-a cerut banii și el iar a refuzat să-i dea. Strigătele funcționarului au adunat în birou mai mulți slujbași și chiar pe un comisar de poliție, somnoros și ursuz, care îndată s-a repezit și i-a cârpit două palme:

– Paștele și grijania Americii tale, dai banii ori nu-i dai?

– Domnule, să nu dai în mine că eu nu-s sluga d-tale!

Drept răspuns polițistul a tăbărât asupra lui cu pumnii și, răcnind că are să-l percheziționeze până la piele, a început să-i sfâșie hainele, căptușeala, cămașa. În cele din urmă, dintr-o cameră de-alături, a venit un slujbaș mai bătrân și a sfătuit pe perchezitori să-l lase în plata Domnului, să nu dea de vreun bucluc din pricina unui încăpățânat de boanghină. Așa a scăpat din mâinile lor.

După ce a trecut granița, toată lumea din vagon l-a îndemnat să se oprească la Budapesta și să se plângă consulului american de ce-a pățit. În primul moment chiar așa a vrut să facă. Pe urmă s-a răzgândit: ce să-și mai piarză vremea cu reclamații care cine știe cât vor ține și ce rezultat vor avea. S-a mulțumit că baremi

și-a salvat banii. În schimb s-a jurat să nu mai treacă pe la vama ceea blestemată și să se înarmeze, pe viitor, cu cât mai multe hârtoage și cu câteva sute de bani românești cu care să înlocuiască hârțiile ce totuși i-ar lipsi.

– Din fericire asemenea cazuri rușinoase și ticăloase azi nu se mai întâmplă! îi zisei după cuvenita indignare. În primii ani, când serviciile nu erau încă organizate...

– Nu știi, se poate – murmură sceptic americanul – dar nu mai departe decât anul trecut am citit în gazetele noastre din New-York că un negustor american a pățit ceva și mai urât la nu știi care punct de frontieră românească!

Observai totuși că autorizația de ieșire din țară cu bani se cere tuturor; e o măsură de apărare a valutei noastre. Eu însumi a trebuit să alerg două zile pe la vreo zece birouri, toate în străzi diferite, să adun vizele și contravizele pe baza cărora mi s-a eliberat autorizația.

– Dacă nu știam? Dacă consulul nostru mi-a spus că nu trebuie? Acuma am și eu! Poftim colea!

Îmi întinse cu mândrie pașaportul în care avea și hârția buclucașă. Cum îmi arunc însă ochii descopăr că autorizația era pentru ieșirea prin Halmei. Americanul meu nu se tulbură deloc. Da, prin Halmei a vrut să plece, pe urmă a socotit că trebuie să-și cerceteze și neamurile de la Focșani și, fiind la Focșani, de ce să se mai întoarcă înapoi? Sfârși cu o clipire din ochi, arătându-mi în portofel câteva bancnote românești.

– Acuma sunt înarmat și nu mi-e frică de nimic. În bugetul călătoriei acuma e prevăzută o rezervă specială pentru frontiera română!

LIMITELE CELEBRITĂȚII

În zori ne trezim în gara Grigore Ghica Vodă. Trenul e înconjurat de soldați cu baioneta la armă parc-ar fi un convoi de

condamnați. Funcționari somnoroși, zgribuliți, apar pe peron, dispar îndată iarăși prin birouri. Polițiști misterioși adună prin vagoane pașapoartele și apoi se afundă cu ele în odăi întunecoase, să le studieze de aproape. În sfârșit vameșii își împart trenul în sectoare și pornesc la controlul bagajelor.

Vagonul nostru are cinstea să primească pe însuși șeful vămii, un om voinic, vânjos, mustăcios.

– Aveți ceva de declarat? se aude în compartimentul de alături. *Haben Sie etwas zu verzollen?*

Aruncă o privire fugară asupra geamantanelor deschise, salută cochet și trece la noi cu aceeași întrebare stereotipă:

– Aveți ceva de declarat?

Ne privește o clipă, apoi cu figura luminată și cu mare eufuziune:

– A, domnilor, ce fericit sunt că vă pot cunoaște! Dați-mi voie să mă prezint... Tocmai aseară văzui în jurnal că plecați și treceți pe-aici și de-abia așteptam să vă întâlnesc. Am citit cărțile d-voastră și mi-ați procurat atâtea ceasuri de mulțumire că nici nu știu... Aici, în singurătatea asta, dacă n-am avea cărți de citit, ar trebui să cădem în darul beției!

Ne înșiră titluri de cărți și nume de personaje, ne descoase despre planurile noastre viitoare, despre noutățile pieței literare. Peste câteva minute sosește într-un suflet, cu pașapoartele, șeful poliției:

– Îmi dați voie să mă prezint...

Alte titluri de cărți, alte nume de personaje, apoi o întrecere simpatcă de cunoștințe literare între polițist și vameș.

Cititorii noștri dau să se retragă – îi reclamă serviciul.

– Să nu uităm ordinul de ieșire cu valută străină! zic eu. Deși nu avem mare lucru, dar ca să fim în regulă..

– Da, firește – aprobă vameșul zâmbind.

Scot portofoliul unde aveam hârtia. Ia hârtia de unde nu-i! Răscolesc valiza, geamantanul, îmi scormonesc toate buzunarele. Nu-i!